

Александар А. Загорнов

доцент, кандидат (доктор) историјских наука
Правни факултет Државног универзитета „А. С. Пушкин”
Брест, Белорусија

СРБИЈА И БУГАРСКА ПО ПРОЦЕНИ РУСКОГ МИСЛИОЦА Н. Ј. ДАНИЛЕВСКОГ

Сажетак

Изванредни руски мислилац Н. Ј. Данилевски је један од оснивача цивилизацијског приступа у историји. Његове одредбе о односима Европе и Русије, о словенском савезу и месту сваке државе у њој изражавају став словенофила и панслависте. Утврђено је да главни закључак мислиоца да будућност словенских народа зависи од њиховог јединства и способности да се одупру спољним диктатима у савременим условима задржава свој значај.

Кључне речи: Данилевски Н.Ј., словенство, Србија, Бугарска, словенски савез.

Увод

Фактор културно-историјског идентитета данас задржава свој значај и у великој мери одређује идентитет како појединих народа, тако и целих група. Словене, као највећу етничку заједницу у Европи, одликује заједничко порекло и језичка сродност. Њихова историјска улога у европском развоју је значајна и битно се разликује од савременог положаја.

Поседујући сличне културне карактеристике, Словени, међутим, не показују стабилну способност интеграције у политичкој сфери. Позитивни примери у том погледу у 20. веку били су СССР

(3 од 15 република), Југославија и Чехословачка. После распада ових држава, у савременим условима једино се Савезна држава Русије и Белорусије могу сматрати примером словенског интеграционог удружења. Западни и јужни Словени су или ушли, или траже да уђу у Европску унију. Међутим, говор о јединству Словена, иако није савремени тренд, важан је за очување словенског идентитета и, надамо се, за развој ближих политичких односа међу Словенима. То се у потпуности односи на Србију и Бугарску.

У нашем времену, сукоб цивилизација је главни садржај епохе. Главни нарушилац светског поретка је западна цивилизација, која обједињује САД и њихове западноевропске сателите.

Данас смо сведоци формирања новог светског поретка, где западна цивилизација (конвенционално географски дефинисана као Западна Европа и САД са земљама које су им се придружиле) настоји да игра доминантну улогу. Истовремено, ширење нечијег система вредности и правила повезаних са њим у целом човечанству праћено је порастом појава деструктивних за друге начине живота.

Дакле, већ у 21. веку, после искуства два разорна светска рата прошлог века, долази до заоштравања дубоких цивилизацијских противречности, које се решавају не само мирним средствима, већ и употребом директног насиља.

Због ових околности интересантна су дела познатог руског мислиоца Н. Ј. Данилевског, писане у другој половини 19. века и посвећене сучељавању Европе и Русије, као и одређивању места Словена, као посебне групе народа, у светској заједници. Такав облик уједињења предложио је као савез словенских држава, где су значајно место добиле Србија и Бугарска, земље које су повратиле своју државност уз помоћ Русије. Као биолог, Н. Ј. Данилевски је створио оригиналан концепт друштвеног развоја, захваљујући којем је ушао у историју светске социологије и политичких наука.

Савремени призив Н. Ј. Данилевског

Године 1865. Н. Ј. Данилевски је почео да пише своју најпознатију историографску књигу „Русија и Европа”, која је први пут објављена у часопису „Зарја” (оријентација „почвеничества” – тла, земљиштва – прим. прев.) 1869. године (бр. 1–6, 8–10), а као посебно издање у Санкт Петербургу, 1871. године.

У својој књизи Н. Ј. Данилевски даје систем филозофије историје са позиције словенофила и панслависте. Он не признаје ниједан линеарни развој људске историје. Основне одредбе Н. Ј. Данилевског: не постоји јединствена људска историја, али постоји низ међусобно смењујућих цивилизација које у својој историји пролазе кроз детињство, зрелост и оронулост. Све цивилизације су се реализовале у једној од четири сфере: верској, културној, политичкој или економској, а само у словенској Н. Ј. Данилевски се надао спровођењу четвороосновног културно-историјског типа. Да би се то постигло, потребно је политички ујединити словенске народе у федерацију и превазићи „европеизацију”, како је рекао Н. Ј. Данилевски засигурно промишљајући о руском друштву у Европи.

Н. Ј. Данилевски је дефинисао цивилизацију као главни облик људске организације простора и времена, који одражава особености духовне природе народа изражене у оригиналним културно-историјским типовима. Цивилизација је духовна заједница која постоји на својој скали координата. Покушај једне цивилизације да наметне свој систем вредности другој, по његовом мишљењу, доводи до слабења и каснијег уништења ове друге.

Заправо, кључна тачка у концепту Данилевског, која је и даље укључена у курсеве социолошке историје широм света, јесте цикличност цивилизацијског процеса. За разлику од Тојнбија и Шпенглера, Данилевски не усмерава своју пажњу на знаке опадања или напретка, већ прикупља обиман материјал који омогућава да се иза многих историјских обележја види поновљивост друштвених поредака.

У делу „Русија и Европа”, као и у низу политичких чланака, Н. Ј. Данилевски помиње Србију и Бугарску као међусобно блиске народе, и Русији, који су обновили своје државне институције као резултат руско-турског рата 1877–1878.

Данас, у контексту глобалне контролисане трансформације, ми, нажалост, видимо како се Словени од природних савезника претварају у неприродне противнике. Даљи развој питања културне близине народа ће помоћи да се то избегне.

У потрази за одговорима на ова питања, радови Н. Ј. Данилевског могу бити веома користни, а њихово ново читање омогућиће нам да се вратимо идеји словенског јединства.

Уједињење као заједнички пут словенских народа

У свом главном историографском делу „Русија и Европа” Н. Ј. Данилевски поткрепљује теорију културно-историјских типова човечанства.

По његовом учењу не постоји и не може постојати универзална цивилизација. Постоје само њени различити типови, као што су: египатски, кинески, асирско-феничански, јеврејски, грчки, римски, германско-римски, словенски (руски).

Свака цивилизација има свој јединствени карактер и развија се по својим законима. Бројни закључци Данилевског о природи цивилизације своде се на следеће:

- свако племе или породица народа, коју карактерише посебан језик или група језика који су блиски један другом, чини оригинални културно-историјски тип ако је према својим духовним склоностима способан за историјски развој;
- да би настајала и развијала цивилизација својствена посебном културно-историјском типу неопходна је политичка независност њених народа;
- цивилизација, својствена сваком културно-историјском типу, достиже целовитост, разноликост и богатство тек када су етнографски елементи који је чине разноврсни, када они, не апсорбујући се у једну политичку целину, користећи своју самосталност, чине федерацију или политички систем државе¹.

У оквиру теорије културно-историјских типова, аутор, користећи натуралистичку и конкретно историјску аргументацију, поткрепљује главну филозофско-историјску идеју да је главни елемент историјског постојања културно-историјски тип.

На тај начин је у општем облику доказана могућност и неопходност оригиналног пута развоја за цео словенски свет, а посебно за Русију, чија историјска мисија, према Н. Ј. Данилевском, треба да одигра кључну улогу у формирању и развоју словенског културно-историјског типа².

Мислилац је истицао непријатељску и агресивну природу западне цивилизације у односу на изворни словенски тип и инсистирао

¹ Данилевский Н.Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю.А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008. С.6.

² Бажов С.И. Философия истории Н.Я. Данилевского. — М., 1997. С.59.

на потреби формирања Свесловенског савеза – осмишљеног да служи као гарант глобалне равнотеже и добровољног уједињења словенских народа око Русије. Престоницу ове равноправне заједнице словенских народа треба успоставити у некадашњем Константинопољу, „пророчки названом од Словена Цариград”³.

Сматрао је да ниједан културно-историјски тип не може да тврди да представља највишу тачку у светском развоју човечанства⁴.

Н. Ј. Данилевски ставља Словене пред историјски избор – или пасивно увлачење у орбиту културног утицаја западноевропске цивилизације и губљења културне, националне и историјске индивидуалности, или стварање самобитне словенске цивилизације⁵.

Према његовим речима, за Словене је важно да остваре своје јединство. Он је приметио: „Дакле, за сваког Словена: Руса, Чеха, Србина, Хрвата, Словенца, Словака, Бугарина (додао бих: и Пољака), – после Бога и Његове Свете Цркве – идеја словенства треба да буде највиша идеја, изнад слободе, изнад науке, изнад просвећености, изнад сваког овоземаљског добра, јер му ниједна од њих није достижна без њеног спровођења – без духовно, народно и политички самобитног, независног Словенства; напротив, сва ова блага биће неопходне последице ове независности и самобитности”⁶.

Управо је Пансловенски савез „једино чврсто тло на коме може да расте јединствена словенска култура”, то је закључак који Н. Ј. Данилевски назива „главним закључком” читаве студије.

Он напомиње да ће у будућности „Европа поново окренути све своје снаге и мисли против Русије, коју сматра својим природним урођеним непријатељем. Ако Русија не схвати своју сврху, неминовно ће доживети судбину свега застарелог, сувишног, непотребног. Постепено смањујући своју историјску улогу, мораће да погне главу пред захтевима Европе, која не само да јој неће дозволити да утиче на Исток и не само да ће створити (у зависности од околности, у овом или оном облику) бедеме; већ ће бити против њене везе са западнословенским сродницима. Уз помоћ турских, немачких, мађарских, италијанских, пољских, грчких, можда и румунских саучесника, увек ће бити спремни да нагризу јединствено

³ Данилевский Н. Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю.А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008. С. 442.

⁴ Исто, стр. 7.

⁵ Бажов С.И. Философия истории Н.Я. Данилевского. — М., 1997. С. 97.

⁶ Данилевский Н. Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю.А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008, С.154–155.

словенско тело. Са друге стране, својим политичким и цивилизацијским искушењима нагризаће саму душу Словенства, тако да ће се она распустити, растворити у европејству и собом напунити земљу.”⁷

Дакле, теорија културно-историјских типова коју је развио Н. Ј. Данилевски, била је важан допринос развоју разумевања процеса формирања светског поретка. Садржала је анализу евроцентричног става, класификацију цивилизација, критику поједностављене унилинеарне идеје напретка у историји и развој проблема посебно у историјском процесу.

Аутор је написао да је „Словенство појам истог реда као хеленизам, латинизам, европеизам – истог културно-историјског типа, у односу на који Русија, Чешка, Србија, Бугарска треба да имају исто значење као Француска, Енглеска, Немачка, Шпанија у односу на Европу, оно што су Атина, Спарта, Теба имале у односу на Грчку”⁸.

Данилевски је разматрао различите облике политичког уједињења. Тако је истакао да „чак и ако су народи веома блиски једни другима, ако се признају као посебне политичке целине, не могу се формирати у једну државу без насиља; али за међусобну заштиту, за уздизање сваке појединачне националности и за јачање своје природне повезаности, морају формирати федерацију, која пак (у зависности од величине опасности међу којима је предодређена да живи и делује) може представљати везу различите снаге и јачине: може примити форму савезне државе, савеза држава или једноставно политичког система. Прва ће се десити када се све политичке активности синдиката концентришу у рукама једне владе, а члановима синдиката буде дата најшира административна аутономија. Друга је када су политичком самосталношћу делова везани нераскидивим договором заједничког спољног деловања, како дефанзивног, тако и офанзивног. Трећи је када је ова заједница деловања одређена само моралном свешћу, без икакве конкретне позитивне обавезе.”⁹

Мислилац је забележио духовну снагу Словена. Својевремено је, по његовом мишљењу, Византија показала свету пример духовног јунаштва. „Она је више волела политичку смрт и све страхоте варварске инвазије него издају вере, по чију цену је понуђен спас.

⁷ Исто, стр. 480–481.

⁸ Исто, стр. 151–152.

⁹ Данилевский Н. Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю. А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008, С. 273.

Иста концепција о значају турског погрома живела је у срцима српског народа. Епски наратив о Косовском боју говори о визији кнеза Лазара, коме се нуди избор између земаљске круне и победе и између круне небеске, купљене по цену смрти и пораза.¹⁰

Данилевски примећује да је Русија позвана да предводи уједињење Словена. Положај Словена „лицем у лице са Западом, који им је непријатељски настројен јесте разлог због којег желимо њихову веома блиску федералну везу под политичким вођством и хегемонијом Русије – за коју Русија има најлегитимнија права, како по својој упоредној снази са осталим члановима словенске породице, тако и по вишевековном искуству доказане политичке самосталности. Упркос честим скретањима са здравог политичког пута, посебно у новије време после царице Катарине, Русија је и даље, и једина међу свим словенским државама, успела, под најнеповољнијим околностима, не само да сачува своју независност, већ да уједини готово цео руски народ и формира најмоћнију државу на свету.¹¹

Истовремено, важно је узети у обзир да оно што је потребно није „апсорпција Словена Русијом, већ уједињење свих словенских народа заједничком идејом панславизма, како политички тако и културно. А у првом плану, оно најважније и превагњујуће је због могућности реализације овог другог¹².

Данилевски је одредио територијалну контуру и становништво обједињујућег савеза. Он је приметио да „према главним етнографским групама на које се дели и словенски свет и припадајућа њему племена по месту становања, а највећим делом и по својим стварним, некривотвореним моралним склоностима, Свесловенски савез би требало да се састоји од следећих држава:

Руско царства са припајањем целе Галиције и Угарске Русије.

Краљевине Чешко-Моравско-Словачке, коју чине, поред Чешке, Моравске и северозападна Мађарска, насељена искључиво или претежно Словацима, са око 9.000.000 становника и 1.800 квадратних миља пространства.

Краљевине Српско-хрватско-словеначке, коју чине Кнежевина Србија, Црна Гора, Босна, Херцеговина, Стара Србија, северна Албанија, Српско војводство и Банат, Хрватска, Славонија, Далмација,

¹⁰ Исто, стр. 382–383.

¹¹ Исто, стр. 463.

¹² Данилевский Н.Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю.А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008, С.465.

Војна крајина, Војводство Крањска, Херц, Градишка, Истра, округ Трста, две трећине Корушке и једна петина Штајерске уз Драву, са око 8.000.000 становника на 4.500 квадратних миља пространства.

Краљевине Бугарске са Бугарском, већим део Румуније и Македоније, са 6.000.000 или 7.000.000 становника и више од 3.000 квадратних миља¹³.

Био је уверен да је „Свесловенски савез једино чврсто тло на коме може да се узгаја јединствена словенска култура”¹⁴.

Данилевски је сматрао потребним да укаже на предности овог савеза за Бугарску и Србију. Тако је за Бугарску „општа заједница Словена са Русијом на њеном челу од посебног значаја. Од свих словенских племена она је под најјачим угњетавањем, јер живи у најближој заједници са својим освајачима. У њој је најмање сачувана традиција државности и сећање на самостално политичко постојање. Она осећа своје угњетавање, осећа своју одвојеност од својих тлачитеља – и стога не може да се стопи са њима, издајући своја културна начела, и, наравно, тежи ослобођењу”¹⁵. Дакле, „треба да се настани под окриљем Русије и под утицајем других, политички развијенијих чланица Словенског савеза, у најближим односима и у вези са њима – прво као административно посебна регија, а потом тек као посебно политичко тело. Такво над њом покровитељство, такво старатељство Русије, која је непристрасна према свим словенским народностима, неопходна је Бугарској и у другом погледу – управо да би ова земља, насељена независним словенским племеном, могла одржати своју независност, а да не постане жртва честољубља суседне Србије”¹⁶.

За Србију, сматра Данилевски, „блиска веза са Русијом и целим Словенством није ништа мање корисна за сузбијање погрешних амбициозних нагона у њој, за њихово усмеравање у правом смеру: не према Бугарској, већ према земљама под влашћу Аустрије, насељен српским и с њиме сродним хрватским и словеначким племенима. Енергичан и снажан српски народ мора бити опрезан према пољском обичају да честољубиво присваја туђе за себе, а да отпусти своје. У својој борби против италијанизације, хунгаризацијом и германизацијом своје земље, српски народ може наћи потребну

¹³ Исто, стр. 466.

¹⁴ Исто, стр. 475.

¹⁵ Исто, стр. 483.

¹⁶ Данилевский Н.Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю.А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008. С.485.

снагу и наду за успех само у политичком савезу са целим Словенством, под вођством Русије¹⁷.

Мислилац је приметио да постоје значајне погодности и бенефиције „за сваки од народа који би могао и требало да формира посебне државе у великој Свесловенској федерацији, из заједнице која би их ујединила. Ако овоме додамо блиставу, величанствену, светски моћну историјску улогу коју оваква заједница обећава целоме Словенству, онда би изгледа требало да представља, ако не и непосредни циљ тежњи свих Словена који се идентификују као Словени, онда барем предмет њихових жеља – њихов политички идеал¹⁸.

Аутор је ову заједницу окарактерисао као искључиво мирољубиву. „Велики Словенски савез, пошто би обезбедио слободу Словена и њихову плодну међусобну интеракцију, не би могао да угрози ничију независност, ничија законска права¹⁹. То је било због чињенице да је „политичка моћ Словена неопходна за правилан и складан ток општенародних послова; да политичка моћ Словена не само да не може да угрози поробљавање целог света светском владом, већ сама може да пружи довољну баријеру светској влади, коју све више и више стиче (и у великој мери је већ стекла) Европа.“²⁰ У одређивању пута развоја словенских народа, према Данилевском, потребно је искључити мешање „појмова посебне европске, или германско-римске, цивилизације са општом или, тачније, општељудском цивилизацијом; изнедрила је деструктивну заблуду, познату под именом западњаштва, која, не признајући ни близак однос Русије и Словенства, ни историјски смисао овога другог, одмерава нама и нашој браћи јадну, безначајну историјску улогу имитатора Европе – лишава нас наде у изворни културни значај, односно у велику историјску будућност²¹.

За Русију, Србију, Бугарску и низ других словенских држава, Православље је важна духовна основа и мислилац истиче овај аспект. Он је писао да су „с објективне, фактичке стране, Руси и већина других словенских народа добили историјску судбину да заједно са Грцима буду главни чувари живе традиције верске истине

¹⁷ Исто, стр. 486.

¹⁸ Исто, стр. 487.

¹⁹ Исто, стр. 493.

²⁰ Данилевский Н.Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю.А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008. С.494.

²¹ Исто, стр. 563–564.

– Православља и да тако буду настављачи великог дела које је задесило Израел и Византију – бити изабрани народ Божији. Са субјективне, психолошке тачне гледишта, Руси и други Словени обдарени су жеђу за верском истином.”²²

Руско-турски рат 1877–1878. и судбина Словенства

У опширном чланку „Рат за Бугарску”, објављеном у бројним бројевима Руског света 1877–1878. и посвећеном руско-турском рату, Н. Ј. Данилевски је наставио и развио идеје о конфронтацији Русије и Европе.

Руско-турски рат, где је српско питање заузимало најважније место, постао је озбиљан испит за целокупно државно уређење Руске империје. Међутим, подршка Србије, природног савезника Русије, имала је не само стратешки, већ и духовни значај. Дакле, наставак унутрашњих реформи није зауставио одлуку руског цара да подржи своје једноверце на Балкану у њиховој борби за независност.

Овај рат је, како је писао савременик, „прва свесна акција Руског народа и Руске државе у име ослобођења поробљеног Словенства. Ова висока вредност ће јој остати у сваком случају, без обзира на сам њен успех”²³.

Европске земље су генерално заузеле посматрачки став. Како је писао савременик: „Уз страшне вести о силовањима, убиствима, мучењу стараца, жена, деце, Европа није проломила крик огорчења, који би је, заглашивши измишљену и лажну политичку рачуницу, натерао да се пробуди и пожуре у помоћ несрећницима...”²⁴

Успеси турских трупа 1876. године довели су до појачаних напора владе Руског царства да заштити српски народ. Као што је приметио Н. Ј. Данилевски, Срби су подигли дух руског народа²⁵.

Мислилац је писао да су сви Словени Балканског полуострва „служили своју службу Словенству”: „Бугари својим мучеништвом; Црногорци својим победама; Срби... својом храбром одлучношћу

²² Исто, стр. 577.

²³ Исто, стр. 41.

²⁴ Данилевский Н.Я. Политическая философия. Дополнения к книге «Россия и Европа». М., 2013, С. 50.

²⁵ Исто, стр. 46.

да подигну барјак словенске независности, ризикујући самим својим постојањем.²⁶

Аутор је приметио да су током руско-турског рата управо руске трупе прешле Дунав, „водећи за собом и Румуне, Србе и Бугаре, прешле Балкан, стајале на вратима Цариграда, а руски цар је наредио да ће дати потпуну слободу Србији и Румунији, признати увек постојећу слободу Црне Горе и дати пуну унутрашњу аутономију Бугарској.²⁷

На крају чланка је приметио да је „... чињеница да Европа никада неће стати за Русију против било кога од својих, посебно по питању Словенства. Правда и човекољубље, слобода и права народности, о којима се некада толико виче, повлаче се овде у други план, трећи план, и чак губе сваки смисао.“²⁸

У следећем чланку, „Тешко победницима!“, објављеном 1879. године у „Руској ствари“ и носеће теоријске природе, Н. Ј. Данилевски прави генерализације које превазилазе историју и геополитичке су природе. Познати руски филозоф, књижевни критичар и публициста Н. Н. Страхов га је чак назвао најбољим политичким чланком 19. века на руском језику²⁹.

Оцењујући са горчином резултате Берлинског конгреса и губитак руске дипломатије, који је суштински предао победу у руско-турском рату западноевропским дипломатама, Н. Ј. Данилевски је узвикнуо: „Негативни резултати руске политике далеко су надмашили позитивне резултате руске војне уметности и руске војне храбрости!“³⁰

Допуњујући концепт изложен у књизи „Русија и Европа“, аутор је написао да „антагонизам Европе и Русије не само да ће остати као до сада, већ ће се повећавати и повећавати како се унутрашње снаге Русије буду повећавале, како се буди и постаје јаснија народна свет, како руског, тако и других словенских народа.“³¹

Ако је, на пример, „Русији и Словенству“ било потребно потпуно ослобођење српског народа, онда је Европа морала да „одсече

²⁶ Исто, стр. 45.

²⁷ Исто, стр. 92.

²⁸ Исто, стр. 133.

²⁹ Исто, стр. 8.

³⁰ Данилевский Н.Я. Политическая философия. Дополнения к книге «Россия и Европа». М., 2013, С. 137.

³¹ Исто, стр. 168.

један од другог два сродна дела истог племена: Србију и Црну Гору, забивши између њих аустријски клин”³².

Узимајући у обзир тужне последице Берлинског конгреса 1878. године, Н. Ј. Данилевски је писао да ако чињеница свести о антагонизму интереса Европе и Русије постане „наша политичка догма”, онда уз све материјалне губитке рат није вођен узалуд.³³

Завршавајући чланак, приметио је да „интереси Словена захтевају не само слободу, већ и јединство; али ће се то силом прилика појавити као нужна, изнуђена последица независности и слободе”.³⁴

Закључак

У светлу актуелних догађаја, мисли Н. Ј. Данилевског о путевима развоја Словенства очигледно одговарају новој стварности и омогућавају да се пронађе одговор на многа горућа питања међусобних односа међу словенским народима.

Најважнији вредносни подстицај за развој теорије типова и учења Данилевског о културним и политичким односима словенског света према романо-германском била је жеља да се развије критичка, научна и у исто време способна да инспирише нацију на активну историјску активност представа о историјској мисији Словена. Аутор „Русије и Европе” није желео да се словенска цивилизација укључи у постојеће евроцентричне шеме историјског процеса, које је представио Н. Ј. Данилевски, истичући посебно, само формално опште, а у стварности – лишавајући Словене статуса самосталног и изворног историјског значаја и права на посебну историјску мисију.

У том контексту он говори о Србији и Бугарској као важном делу словенске заједнице, које су обновиле своју државност захваљујући свом херојском отпору турском угњетавању и помоћи руске војске која је бранила братске православне народе.

Постоје сви разлози да се тврди да било који облик политичких синдикалних односа између словенских држава одговара идеји Н. Ј. Данилевског о словенском јединству.

Многи од његових аргумената изненађујуће остају релевантни и чак појачавају своје значење у 21. веку. Јасно је да су звучале у одређеном контексту, таква је ситуација била после руско-турског

³² Исто, стр. 196.

³³ Исто, стр. 174

³⁴ Исто, стр. 192.

рата 1877–1878, али су тачне и данас. Он је, на пример, приметио да „где год се говори о односима Европе са Русијом, нема говора о правди, једнакости, непристрасности. Ова неоспорна истина прозилази из анализе свих односа Европе и Русије од давнина. Они су се довољно јасно изразили у свим околностима које су довеле до Кримског рата и у времену после њега; али никада раније се није откривала са тако невероватном сјајем као сада.”³⁵ Напомињемо да је ово било објављено у априлу 1878. године, али је осећај такав да аутор карактерише савремену ситуацију.

Чини се да ће ново читање Н. Ј. Данилевског да нам омогући да се вратимо на расправу о судбини Словенства као посебне групе блиских народа, одредимо прави вектор њиховог развоја у садашњости и обликујемо позитивну будућност.

Превела с руског Дајана Лазаревић

ЛИТЕРАТУРА

1. Бажов С.И. Философия истории Н.Я. Данилевского. –М., 1997. – 215 с.
2. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. / Составление и комментарии Ю.А. Белова / Отв. ред. О. Платонов. – М.: Институт русской цивилизации, 2008. – 816 с.
3. Данилевский Н.Я. Политическая философия. Дополнения к книге «Россия и Европа». – М. : Издательство «ФИВ», 2013. – 288 с.

³⁵ Данилевский Н.Я. Политическая философия. Дополнения к книге «Россия и Европа». М., 2013, С. 128.

Александр А. Загорнов

доцент, кандидат исторических наук
юридический факультет Брестского государственного университета
имени А.С. Пушкина (Республика Беларусь)

**СЕРБИЯ И БОЛГАРИЯ В ОЦЕНКЕ РУССКОГО
МЫСЛИТЕЛЯ Н.Я. ДАНИЛЕВСКОГО**

Резюме: *Выдающийся русский мыслитель Н.Я. Данилевский является одним из основоположников цивилизационного подхода в истории. Его положения об отношениях Европы и России, о славянском союзе и месте в нем каждого государства выражают позицию славянофила и панслависта. Определено, что главный вывод мыслителя о том, что будущее славянских народов зависит от их единства и способности противостоять внешнему диктату в современных условиях сохраняет свое значение.*

Ключевые слова: *Данилевский Н.Я., славянство, Сербия, Болгария, славянский союз.*

Alexander A. Zagornov

assistant professor, candidate (doctor) of historical sciences
Faculty of Law of the State University "A. S. Pushkin"
Brest, Belarus

SERBIA AND BULGARIA ACCORDING TO THE ASSESSMENT OF THE RUSSIAN THINKER

N. J. DANILEVSKI

Summary: *The outstanding Russian thinker N.Y. Danilevsky was one of the founders of the civilizational approach in history. His provisions on relations between Europe and Russia, on the Slavic Union and the place of each state in it are of interest. It has been determined that the thinker's main conclusion that the future of the Slavic peoples depends on their unity and ability to resist external dictates in modern conditions retains its significance.*

Key words: *Danilevsky N.Y., Slavism, Serbia, Bulgaria, Slavic Union.*